

Ioana – Rucsandra DASCĂLU

CULTURA ANIMI
Manual de limba și cultura latină

Ioana – Rucsandra DASCĂLU

CULTURA ANIMI
Manual de limba și cultura latină

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2014

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Alexandru CIZEK

Universität Münster

Lect. univ. dr. Ioana MUNTEANU

Universitatea din București

Copyright © 2014 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al editorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DASCĂLU, IOANA-RUCSANDRA

Cultura animi : (manual de limba și cultura latină) /

Ioana-Rucsandra Dascălu. - Craiova : Universitaria, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0892-4

811.124

INTRODUCERE

Limba și cultura latină

Acest curs de „Cultură și civilizație antică latină” respectă cerințele programei universitare de a îmbina predarea limbii latine cu informații de civilizație romană, ajutând astfel studenții să cunoască și să aprofundeze date importante despre lumea Antichității. Chiar dacă, nefolosite, aceste învățături în timp se vor transforma în cultură generală, sper să reușesc așezarea unor fundamente solide, care, prin amestecul de relatări despre istoria Romei și a Imperiului Roman și despre viața cotidiană, arta, arhitectura, literatura din Peninsula Italică în epoca clasică a secolului I *a. Chr.*, le vor capta interesul studenților și chiar îi vor fascina.

Experiența de aproape un deceniu în predarea limbilor clasice la universitate mă determină să schimb conținutul cursului publicat de mine în 2006, care a cunoscut cinci tiraje și două ediții până în 2010, confruntându-mă cu dificultatea cursanților de a rezolva cerințele exercițiilor de limbă latină, din cauza predării limbilor clasice în școală într-o proporție din ce în ce mai redusă (iar la unele profiluri latina chiar lipsește). S-a remarcat chiar că interesul pentru latină s-a diminuat peste tot în lume, iar străduința elevilor din școli pentru învățarea limbilor clasice continuă să scadă, ceea ce va avea consecință în momentul în care ei vor ajunge pe băncile facultății.

Am decis astfel să revin la predarea gramaticii prin tabele și clasificări de latină clasică, corectă și standardizată, care să îi sprijine pe studenți în primele faze ale învățării. În timpul orelor în sala de curs mă străduiesc să le ofer participanților deopotrivă informații despre istoria, cultura și arta popoarelor Antichității, despre mitologia greco-romană, care să le insufle importanța acestora ca fundament al culturilor și civilizațiilor europene. Cu ajutorul hărților, îi ajut adesea pe cursanți să înțeleagă istoria îndelungată a civilizației romane, de la originile ei, trecând prin faze succesive, de la monarhie la republică și apoi la imperiul care a colonizat un teritoriu deosebit de vast.

În urma cursurilor de didactică a limbilor clasice, pe care le-am urmat, am înțeles necesitatea utilizării datelor de lingvistică teoretică, pentru ca studenții să privească limba latină ca o limbă în evoluția ei și să îi cunoască structura și principiile după care funcționează.

Clădirea Senatului (Curia), construită de Dioclețian în jurul anului 200 *p. Chr.*, care se păstrează și astăzi în Forul Roman.

În imagine este Forul lui Caesar, cel dintâi dintre Forurile Imperiale, continuat de Augustus și reconstruit de Traian.

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

I. LIMBA LATINĂ, DE LA LIMBA RESTRÂNSEI REGIUNI LATIUM LA LIMBA IMPERIULUI ROMAN

Limbă de origine indo-europeană, din grupul limbilor italice, limba latină a fost vorbită la început în regiunea Latium, în centrul Peninsulei Italice.

Prin cuceriri succesive, armatele romane vor reuși să termine cucerirea întregii Peninsule Italice în sec. I *a. Chr.*, așa încât limba latină va deveni limba oficială în întreaga peninsulă. Fiind mijloc de comunicare al unui popor dominat de dorința de expansiune și de monumentalitate, se vor impune criteriile variate de prezentare și de analiză a limbii latine.

Conform axei cronologice, istoria limbii latine se întinde pe o perioadă de 1500 de ani, de la fondarea Romei (sec. al VIII-lea *a. Chr.*) și atestarea primei scrieri în limba latină (sec. al VII-lea *a. Chr.*) până la apariția limbilor naționale și primele documente în limbile romanice - de exemplu, pentru limba franceză *Les Serments de Strasbourg* în secolul al IX-lea (anul 842 *p. Chr.*).

Potrivit axei sociolingvistice, limba latină cunoaște o varietate însemnată: limbă a unei importante literaturi și limbă a unui vast Imperiu. Literatura latină s-a manifestat plener, în toate epocile și prin toate mijlocele de expresie: teatru - Livius Andronicus, Plautus, Terentius, istoriografie - Sallustius, Titus Livius, Tacitus, poezie - Catullus, Vergilius, Propertius, Tibullus, Horatius, Ovidius, filozofie și retorică - Marcus Tullius Cicero, roman - Apuleius și Petronius.

După constituirea Imperiului, la sfârșitul secolului I *a. Chr.*, începe așa-numitul proces de **romanizare**, extindere care a provocat separația clară între latina scrisă, îngrijită și elevată și latina vulgară, populară, folosită ca mijloc de comunicare pe teritorii întinse

Specialiștii au susținut această diferențiere între două paliere lingvistice: Gh. Ivănescu însuși credea în existența latinei populare alături de cea clasică, fapt confirmat de îndreptările de limbă și de observațiile din tratate și de mărturiile din textele literare despre latina populară. Un alt savant și profesor, I. Fischer, în cunoscuta sa carte *Latina dunăreană*, privea

romanizarea ca asimilare a limbii latine de către băștinași și de renunțare treptată la limbile autohtone, impusă fiind cu ajutorul armatelor, administrației și construirii căilor de comunicație adecvate.

Împăratul Hadrian (76 *p. Chr.* - 138 *p. Chr.*) a domnit la Roma între 117 *p. Chr.* și 138 *p. Chr.* Mausoleul lui Hadrian (astăzi Castelul Sant' Angelo) a fost ridicat, în anul 123 *p. Chr.*, ca mormânt pentru acest împărat roman.

Vorbită pe un areal care se întinde pe trei continente, în Europa de la Oceanul Atlantic: Hispania, Gallia și Britannia în Vest, trecând de Rin prin sudul Germaniei de astăzi, Austria, Ungaria, sudul Ucrainei, până în regiunea Caucazului, Armenia, apoi Orientul Mijlociu și nordul Africii, Deșertul Sahara, până la Oceanul Atlantic, de-a lungul întregului bazin al Mării Mediterane, limba latină a suferit o seamă de simplificări și de transformări în fazele sale târzii: stadiul unui sistem lingvistic bicazual și înlocuirea cazurilor latine cu prepoziții, utilizarea din ce în ce mai frecventă a auxiliarelor în domeniul verbal, aceste modificări păstrându-se, în timp, în limbile romanice.

EVALUARE

1. Care sunt criteriile de clasificare a limbii latine?
2. Enumerați scriitorii latini cunoscuți și genul/ specia literară în care s-au remarcat.

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

II. ORIGINEA LIMBII LATINE

Limba latină, la origine vorbită într-un perimetru restrâns în regiunea Latium, din Peninsula Italică, este o limbă unitară, nefragmentată dialectal; limbă indo-europeană, aceasta face parte din grupul italic (alături de oscă și de umbriană), dezvoltând din punctul de vedere tipologic un sistem flexionar nominal în declinări și o flexiune verbală în conjugări.

Limba latină prezintă trei genuri: masculin, feminin și neutru, producând deci din bipartiția inițială animat/ inanimat o necesară dezambiguizare după genul natural.

În prezent, limba latină este o limbă de cultură, care ne-a fost transmisă numai prin documente și monumente scrise.

Prima atestare scrisă a limbii latine datează din jurul anului 600 *a. Chr.*, de când există fibula de la Praeneste, pe care stă scris următorul text, cu litere grecești de la dreapta spre stânga, în fapt dedicația acestui obiect din aur:

Manios med fhe:fhaked Numasioi.
(Manios m-a făcut pentru Numerius).

Limba latină ca limbă oficială în țările europene va înceta să existe și va fi înlocuită cu limbile romanice în jurul anului 800 *p. Chr.*, în urma Reformei Carolingiene și a Conciliului de la Tours, conform căruia predica trebuia să fie tradusă de preoți:

*in rusticam romanam linguam aut theotiscam, quo
facilius cuncti possint intellegere quae dicuntur* (Concilium
Turonense).

(în limba romanică rustică sau în germanică, pentru ca
toți să poată înțelege mai ușor cele ce se spun) (tr.n.).

Istoria limbii latine este formată din următoarele etape:

- latina arhaică (sec. al VIII-lea a. Chr. - sec. al III-lea a. Chr.)
- latina preclasică (secolul al III-lea a. Chr. - început de sec. I a. Chr.)
- latina clasică (sec. I a. Chr. - început de sec. I p. Chr.)
- latina postclasică (sec. I p. Chr. - sec. al III-lea p. Chr.)
- latina târzie (sec. al III-lea p. Chr. - sec. al IX-lea p. Chr.)
- latina medievală (sec. al IX-lea p. Chr. - sec. al XIII-lea p. Chr.)
- neolatina (sec. al XIII-lea p. Chr. - până în prezent).

După căderea Romei, limba latină s-a menținut încă secole întregi ca *lingua franca*, mijloc universal de comunicare și ca limbă scrisă în toate științele, ca și în tot felul de acte oficiale până prin sec. XVI și chiar mai târziu.

Din limba latină vor lua naștere limbile romanice:

Expansiunea latinei din modestul său centru de origine de pe malul stâng al Tibrului, mai întâi în Italia și apoi în acel teritoriu imens care a format Romania, suprapunerea sa pe diversele limbi ale popoarelor cucerite trebuie să fi creat, încă din secolul al V-lea al erei noastre, când Imperiul Roman de Apus a cedat în fața presiunii barbare, diferențe regionale considerabile care s-au accentuat și mai mult când legăturile politice și administrative care reuneau diferitele părți ale Imperiului au slăbit și au dispărut.

(Tagliavini 1977)

Limba română este ea însăși rezultatul acestei răspândiri a limbii latine în extremitatea estică a Imperiului Roman, suferind o seamă de transformări regionale caracteristice:

În teritoriul pe care l-am numit balcano-romanice sau romanice-orientale, o singură varietate neolatină a ajuns până la noi: româna. Denumirea de balcano-romanice se aplică în totalitate românei; resturi ale romanicei orientale sau ale latinității balcanice se regăsesc și în elemente latine din albaneză, neogreacă. Și dalmata reprezintă continuarea latinei orientale.

(Tagliavini 1977)

Împăratul Traian (Marcus Ulpius Traianus) (53 p. Chr. - 118 p. Chr.) a domnit la Roma între 98 p. Chr. și 118 p. Chr. Acesta va întreprinde lupte pentru cucerirea Daciei în două războaie succesive (101 - 102 p. Chr. și 105 - 106 p. Chr.).